

Nermin Tufekčić

Izet Pehlić

STAVOVI NASTAVNIKA O EKOLOGIJI I FUNKCIONALNOSTI SADRŽAJA EKOLOGIJE U UDŽBENICIMA OSNOVNOŠKOLSKE ISLAMSKJE VJERONAUKJE

Sažetak

Cilj istraživanja bio je da se ispituju stavovi nastavnika o ekologiji i ustanovi da li su sadržaji ekologije u osnovnoškolskim udžbenicima Islamske vjeronauke u funkciji razvoja ekološke svijesti, te da li nastavnici podjednak značaj daju svim faktorima utjecaja i aktivnostima u školi u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika. Od istraživačkih metoda korišten je deskriptivno analitički survey metod u ispitivanju stavova nastavnika. Od istraživačkih instrumenata korišteni su: Anketni upitnik o sadržajima ekologije u udžbenicima Islamske vjeronauke, Upitnik za nastavnike o ekologiji, i Skala ekoloških vrijednosti (SV-3). Istraživački uzorak je sačinjavalo 100 nastavnika vjeronauke različitog obrazovnog nivoa, godina staža i mjesta u kom rade, a po naravi bio je ciljani uzorak. Istraživački rezultati su pokazali da nastavnici smatraju da sadržaji u udžbenicima Islamske vjeronauke nisu u dovoljnoj mjeri oblikovani tako da budu u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika, te da nastavnici ne daju podjednak značaj svim faktorima utjecaja i aktivnostima u školi u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika. Nastavnici smatraju da najveći utjecaj na stavove mladih prema životnoj sredini ima porodica, slijede je škola, zatim mas-mediji, vršnjaci i najmanji utjecaj ima slobodno vrijeme. Nastavnici su školske faktore rangirali po stepenu utjecaja na odgoj i obrazovanje učenika za zaštitu životne sredine na sljedeći način: 1. stručna osposobljenost nastavnika, 2. didaktičko-metodička osposobljenost nastavnika, 3. posjete, izleti, ekskurzije, 4. nastava, 5. društveno-koristi rad, 6. udžbenici, 7. javna i kulturna djelatnost škole, 8. odjeljska zajednica, 9. školski ambijent, 10. slobodne aktivnosti učenika i 11. učenička štampa.

Ključne riječi: *ekološki sadržaji, vjeronaučni udžbenici, školski faktori utjecaja, ekološka svijest*

Uvod

Škola, pored porodice, religije, mas-medija, vršnjaka, kao jedan od najznačajnijih faktora razvoja ekološke svijesti, zaslužuje posebnu pažnju svih faktora uključenih u odgojno-obrazovni sistem. Ona predstavlja prvu instituciju u kojoj mlada osoba "počinje dobivati cjelovitija i sistematičnija znanja, sposobnosti i navike iz općeg fundusa ljudske civilizacije" (Ajanović i Stevanović, 1998:107). Bitni sadržajni elementi škole, odnosno odgojno-obrazovnog sistema, koji ostvaruju značajan utjecaj na razvoj ekološke svijesti kod učenika jesu kurikulum i udžbenici. Njihov značaj presudan je u razvoju ekološke svijesti kod učenika u sistemski i planski organiziranom odgojno-obrazovnom procesu mladih. Često je njihov utjecaj indirektan, ali daje općenite postavke za direktno djelovanje svih ostalih školskih odgojnih faktora u procesu razvoja ekološke svijesti učenika.

Škola je vrlo važan faktor razvoja ekološke svijesti i ekološke kulture učenika. Neka istraživanja (Slunjski, 2008; Pollard, 2002; Hentig, 1997; Šagud, 2006) pokazala su da je funkcija

škole bar donekle ostvarena kada su u pitanju znanja i odgoj i obrazovanje za okoliš i održivi razvoj, a kada je u pitanju odgojna komponenta da je ona zapostavljena. Različiti su nazivi namijenjeni razvoju ekološke svijesti kod učenika. To su ekološki odgoj, odgoj za okoliš i odgoj za održivi razvoj. Neki vidovi ciljane edukacije o okolišu su briga i čuvanje, kvalitet života za sve, odgovornost za budućnost, životni stil u skladu sa okolišem, racionalno korištenje izvora i drugo.

Mnoge zemlje u našem okruženju ugradile su sadržaje ekološkog odgoja u programe odgoja i obrazovanja, uvažavajući razmatranja, rezolucije i preporuke za obavezno obrazovanje UNESCO-a i Evropskog vijeća. Tako, Jovanović (1998) navodi kao jedan od bitnih zaključaka i zadataka obaveznog obrazovanja: "Razvijanje svesti o potrebi čuvanja i unapređivanja zdravlja i životne sredine i radne sredine (zdravstvene i ekološke kulture)" (Jovanović, 1998: 45).

Savremeni odgoj treba da omogući maksimalan i mnogostran razvoj svakog pojedinca. Tako, uloga učitelja u školi i izvan nje "u deontološkom smislu sve više dobiva u svojoj otvorenosti, svakodnevnim akcijama, projektima, kvaliteti međuljudskih odnosa, humanizaciji i partnerstvu između učitelja i učenika, te drugih činitelja odgoja i obrazovanja" (Rosić, 2007: 25). Prema Glasseru (1994), u školi je vrlo bitan kvalitetan rad uz povoljan ugođaj, gdje nema prisile i gdje učenici svoj rad sami vrednuju. Za Hentiga (1997), savremena škola je mjesto gdje se djeca igraju, razgovaraju, maštaju, poklanjaju pažnju jedni drugima itd., a ne samo mjesto učenja. U školi učenici provode svoj život. Svaka od savremenih škola razlikovat će se po nečemu od drugih, jer su različiti učitelji, učenici, mjesto u kojem se nalaze. Njihova različitost je njihovo bogatstvo. Različitost će se ogledati u stilovima rada učitelja i učenika, u projektima. Vodit će računa da učenici stječu znanja koja će im koristiti, da podstiče pozitivne utjecaje, a ublažava negativne itd.

Funkcionalnost sadržaja ekologije u udžbenicima

U kontekstu analize udžbenika, odnosno analizi sadržaja ekologije u udžbenicima Islamske vjeronauke, zanima nas da li udžbenici nude mogućnosti za sticanje znanja/činjenica, vrijednosti i vještina. Praksa je da školski udžbenik u cijelosti, ili većim dijelom, obuhvata školski program. Udžbenik u našoj odgojno-obrazovnoj praksi ima funkciju da prenese činjenice, znanja u određenom nastavnom području/predmetu odgajanicima određenog odgojno-obrazovnog uzrasta. Nekada su se nastavnici u odgojno-obrazovnom radu sadržaja udžbenika držali doslovno i on im je bio jedini nastavni izvor (Malić, 1986; Mijatović, 1999).

Kvalitet udžbenika nije predmet stalne kritičke analize samo u našoj odgojno-obrazovnoj realnosti, već je to aktuelna tema u svim zemljama. Razvojem kvaliteta udžbenika značajno se doprinosi poboljšanju kvaliteta odgoja i obrazovanja u cijelosti, jer je kvalitet udžbenika u najdirektnijoj vezi s kvalitetom odgojno-obrazovnog procesa (Ivić, Pešikan i Antić, 2008: 17).

Savremeni udžbenik zahtijeva posebno mjesto za gradivo problemskog karaktera koje će učenika navoditi na razmišljanje, samostalan rad i izazivati pozitivnu motivaciju radoznalosti i razvijanja ljubavi prema saznanju i nauci (Havelka, 2001; Ivić, Pešikan i Antić, 2008). Neophodno je prevazići subjektivizam u izlaganju i akcentirati ona mjesta u gradivu koja mogu da aktiviraju emocionalni odnos učenika prema njemu. Školski udžbenik je složen sistem sastavljen od više međusobno povezanih komponenti (Laketa, 2008: 51) i treba biti koncipiran tako da svaka nova nastavna jedinica za odgajnika bude nova razvojna stepenica, kako kod ostalih sadržaja tako i kod sadržaja ekologije.

Iz našeg ugla posmatranja, udžbenik mora ostvarivati i funkciju razvoja ekološke svijesti kod učenika. Sa današnjim sve prisutnijim problemima ekologije svaki udžbenik bi trebao da pored saznanjno-odgojnih, didaktičko-metodičkih, estetskih obavezno sadrži i dimenziju ekoloških

vrijednosti (Marinković, 1997; Havelka, 2001: 50-56; Kocić i Trebješanin, 2001). Tako koncipirani udžbenici trebali bi biti i u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika.

Kada govorimo o ekološkim vrijednostima koje svaki udžbenik mora da sadrži može se posmatrati njegova tehnička strana, upotreba papira koji je ekološki prihvatljiv, boje za štampanje i svih materijala koji su korišteni prilikom izrade udžbenika da su u skladu sa ekološkim standardima i sl. Na taj način šaljemo učenicima poruku o razvijenoj ekološkoj svijesti koja je prisutna i kod tehničkih standarda uvaženim u procesu izrade udžbenika.

Udžbenici Islamske vjeronauke svakako mogu biti izvor ekoloških znanja i njihove primjene. Savremeni udžbenici Islamske vjeronauke ako hoće da opravdaju svoju aktuelnost moraju biti u korak sa problemima današnjice i akcentirati te probleme kroz islamsko učenje. U svakom udžbeniku Islamske vjeronauke može se naći mjesto za interpretaciju tema kao što su: ljudska prava, tolerancija, ekologija, promocija nenasilja, jer su takve teme u osnovi samog islamskog učenja. Svaki udžbenik pa i udžbenik Islamske vjeronauke pored toga što mora biti zanimljiv, dinamičan, podsticajan, mora i da zadovolji sljedeće zahtjeve:

- da bude što interaktivniji (da upućuje na druge izvore znanja, na druge ljude),
- što univerzalniji (da učenici vide da postoje univerzalne vrijednosti i da je to ono što je zajedničko za cijeli svijet kao što su prava i odgovornosti, kao što je pitanje ekologije i opstanka čovjeka),
- što ličniji (da ne tretira dijete kao bezlično stvorenje, da dijete vidi sebe kao dio zajednice, ali kao i ličnost sa vlastitim identitetom),
- što raznolikiji,
- što tolerantniji... (Marinković, 1997: 253).

Metod

Predmet ovog istraživanja jesu stavovi nastavnika o ekologiji i funkcionalnosti sadržaja ekologije u udžbenicima osnovnoškolske Islamske vjeronauke. Cilj istraživanja bio je da se ispituju stavovi nastavnika o ekologiji i ustanovi da li su sadržaji ekologije u osnovnoškolskim udžbenicima Islamske vjeronauke u funkciji razvoja ekološke svijesti, te da li nastavnici podjednak značaj daju svim faktorima utjecaja i aktivnostima u školi u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika. Pošlo se od pretpostavke da nastavnici Islamske vjeronauke smatraju kako su sadržaji ekologije u osnovnoškolskim udžbenicima Islamske vjeronauke u funkciji razvoja ekološke svijesti, te da podjednak značaj daju svim faktorima utjecaja i aktivnostima u školi u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika.

Od istraživačkih metoda korišten je deskriptivno analitički survey metod (Mužić, 1999; Fajgelj, 2004) u ispitivanju stavova nastavnika. Od istraživačkih instrumenata korišteni su: Anketni upitnik o sadržajima ekologije u udžbenicima Islamske vjeronauke, Upitnik za nastavnike o ekologiji i Skala ekoloških vrijednosti (SV-3). Urađena je analiza pouzdanosti istraživačkog instrumentarija i rezultati su potvrdili odgovarajuću pouzdanost za relevantno zaključivanje.

Populaciju istraživanja sačinjavali su nastavnici predmeta Islamske vjeronauke sa područja Zeničko-dobojskog i Tuzlanskog kantona. Uzorak je sačinjavalo 100 nastavnika vjeronauke različitog obrazovnog nivoa, godina staža i mjesta u kom rade, kako bi uzorak bio što reprezentativniji i odražavao stavove i mišljenja većeg dijela populacije. Ovaj uzorak imao je karakteristike ciljanog uzorka (Cohen, Mainion i Morrison, 2007).

Obrada podataka dobijenih iz anketnog upitnika za nastavnike urađena je u statističkom paketu SPSS. Od statističkih tehnika u analizi stavova nastavnika korištene su aritmetička

sredina, t-test i ANOVA. T-test je rađen u funkciji testiranja razlika između aritmetičkih sredina dva nezavisna uzorka koji zadovoljavaju uslove korištenja parametrijskih testova. Analiza varijanse korištena je u testiranju razlike aritmetičkih sredina više uzoraka. Unutar jednofaktorske univarijantne analize varijanse korišten je i LSD test s ciljem ispitivanja međugrupnih razlika.

Rezultati

Na temelju istraživačkog cilja ispitani su stavovi nastavnika Islamske vjeronauke o ekologiji i o tome *koliko su sadržaji ekologije* u osnovnoškolskim udžbenicima Islamske vjeronauke u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika, te stavovi o faktorima utjecaja i aktivnostima u školi u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika. Slijedi analiza stavova nastavnika.

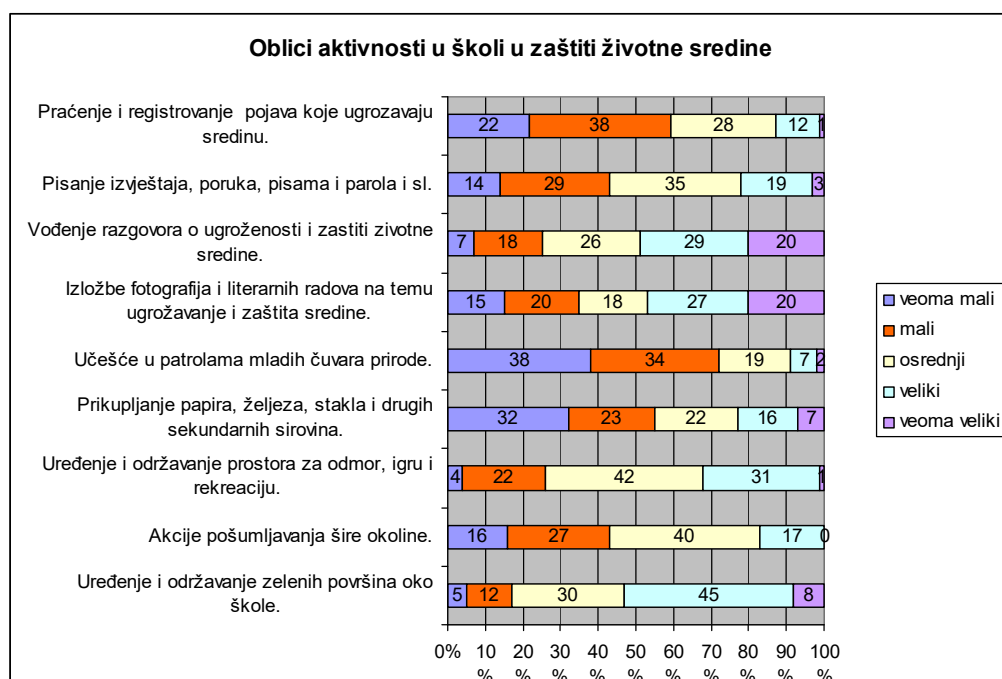
Nastavnici vjeronauke se smatraju obaviještenim o ekološkim problemima, jer su istraživački rezultati pokazali kako njih 73% izjavilo da se smatra dovoljno obaviještenim, sasvim dovoljno 14%, a samo 8% nastavnika smatra se nedovoljno obaviještenim, samo 1% sasvim nedovoljno i 4% nastavnika nisu mogli procijeniti nivo svoje obaviještenosti o ekološkim problemima. Interesantan je pokazatelj da samo 14% nastavnika živi u uglavnom očuvanoj sredini (zelene površine, rijeke, vazduh i sl.), njih 59% u osrednje zagađenoj, 24% u uglavnom zagađenoj, 2% u izrazito zagađenoj životnoj sredini dok 1% nije mogao procijeniti nivo zagađenosti vlastite životne sredine.

Najveći broj nastavnika (63%) smatra da ni druga mjesta nisu manje zagađena od njihove životne sredine, njih 27% smatra kako je zagađenost u njihovoj sredini manja nego u drugim mjestima, dok 10% nastavnika smatra kako je njihova životna sredina zagađenija nego u drugim mjestima. Istovremeno, 49% nastavnika prognozira povećanje zagađenosti u narednom periodu, njih 37% smatra da će nivo zagađenosti ostati isti, a samo 14% nastavnika je optimistično i pretpostavlja da će doći do smanjenja zagađenosti.

Interesirao nas je stav nastavnika o nivou zastupljenosti različitih aktivnosti u školi koji su u funkciji zaštite životne sredine. Rezultati istraživanja su pokazali da je u različitoj mjeri u školi zastupljeno više oblika aktivnosti u funkciji zaštite životne sredine (Grafikon 1).

Rezultati istraživanja su pokazali kako su zastupljeni svi navedeni oblici aktivnosti u školi u funkciji zaštite životne sredine, ali da je stepen njihove zastupljenosti različit.

Na osnovu aritmetičkih sredina stavova nastavnika rangirali smo nivo zastupljenosti različitih oblika aktivnosti u školi u funkciji zaštite životne sredine i dobili smo sljedeći redoslijed: 1. uređenje i održavanje zelenih površina oko škole, 2. vođenje razgovora o ugroženosti i zaštiti životne sredine, 3. izložbe fotografija i literarnih radova na temu ugrožavanje i zaštita sredine, 4. uređenje i održavanje prostora za odmor, igru i rekreaciju, 5. pisanje izvještaja, poruka, pisama i parola i sl., 6. akcije pošumljavanja šire okoline, 7. prikupljanje papira, željeza, stakla i drugih sekundarnih sirovina, 8. praćenje i registrovanje pojava koje ugrožavaju sredinu, 9. učešće u patrolama mladih čuvara prirode.

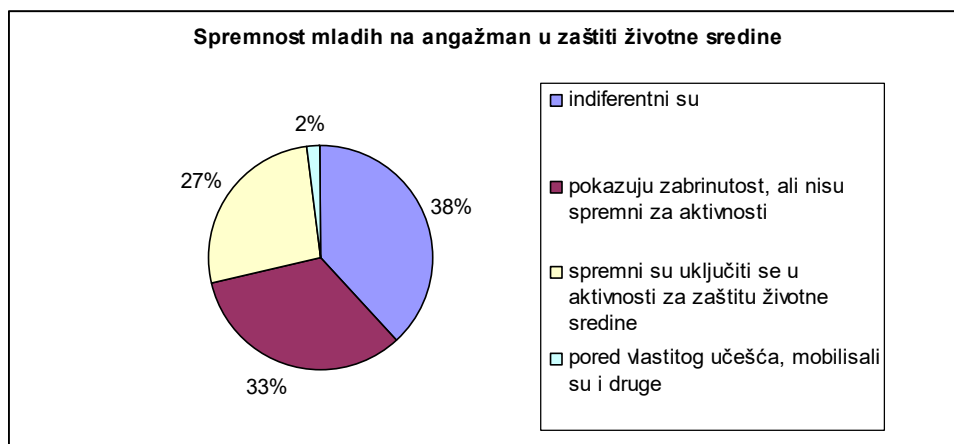

Grafikon 1. Stavovi nastavnika o nivou zastupljenosti ekoloških aktivnosti u školi

Vannastavne aktivnosti u kapacitetu u kojem bi mogle ne doprinose odgoju učenika za zaštitu životne sredine. To zaključujemo na osnovu stava 71% nastavnika koji smatraju da je njihov doprinos osrednji, a njih 17% smatra da je mali doprinos vannastavnih aktivnosti u odgoju učenika za zaštitu životne sredine.

Nivo informiranosti mladih o ugroženosti životne sredine i mogućnostima njene zaštite nije na odgovarajućem nivou, što potvrđuje činjenica da samo 10% nastavnika smatra da je njihova informiranost o tome velika. Također, nivo učenjskih znanja o ugroženosti životne sredine, koja su stečena u školi, i mogućnostima njene zaštite je nezadovoljavajući, budući da samo 14% nastavnika smatra da je nivo znanja o tome veliki.

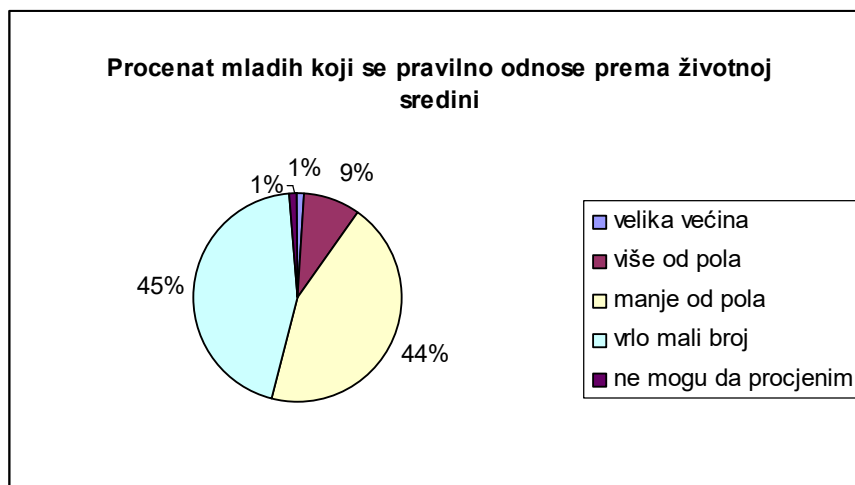
Rezultat ovako slabe informiranosti mladih o ugroženosti životne sredine i mogućnostima njene zaštite jeste i to da mladi u dovoljnoj mjeri na odgovarajući način i ne vrednuju značaj zdrave životne sredine, iako nije katastrofalan rezultat da samo 20% mladih na odgovarajući način vrednuje značaj zdrave životne sredine.

Grafikon 2. Stavovi nastavnika o spremnosti mladih na angažman u zaštiti životne sredine

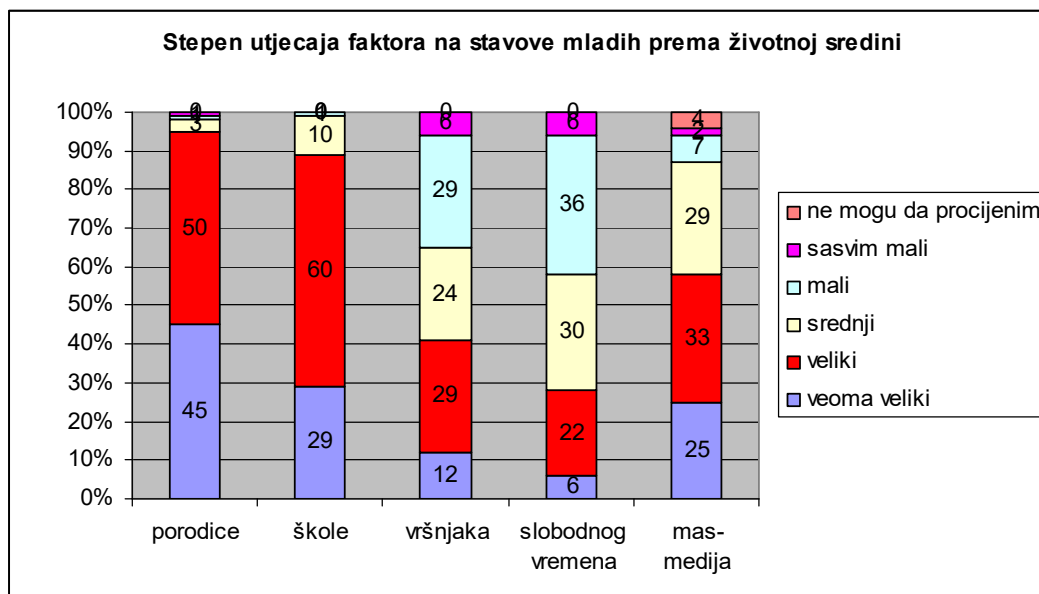
Alarmantan je stav nastavnika po kojem je 52% mladih indiferentno prema stanju životne sredine. Ovaj rezultat osnažuje i stav nastavnika o spremnosti mladih na angažman u zaštiti životne sredine, jer 38% mladih je indiferentno, 33% mladih je zabrinuto, ali nisu spremni za aktivnosti. Samo 27% mladih spremno je uključiti se u aktivnosti za zaštitu životne sredine, a samo njih 2% pored vlastitog angažmana u taj proces mobilizira i druge (Grafikon 2).

Navedene rezultate potvrđuje i stav nastavnika o procentu mladih koji se pravilno odnose prema životnoj sredini, jer 45% nastavnika smatraju da se vrlo mali broj mladih pravilno odnosi prema životnoj sredini (Grafikon 3).

Grafikon 3. Stavovi nastavnika o odnosu prema životnoj sredini

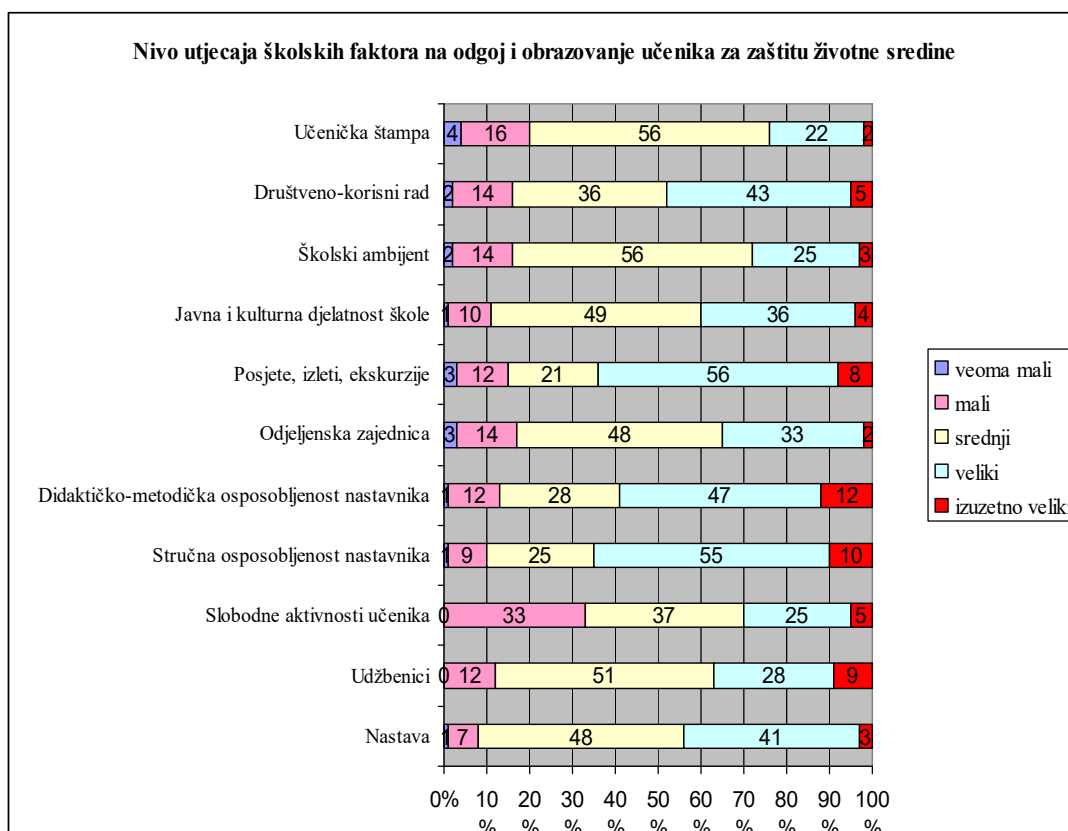
Interesirao nas je stav nastavnika o stepenu utjecaja faktora koji utječu na stavove mladih prema životnoj sredini (Grafikon 4).

Grafikon 4. Stavovi nastavnika o stepenu utjecaja faktora na stavove mladih prema životnoj sredini

Iz grafičkog prikaza 4 vidljivo je da nastavnici smatraju da najveći utjecaj na stavove mladih prema životnoj sredini ima porodica, slijede je škola, zatim mas-mediji, vršnjaci i najmanji utjecaj ima slobodno vrijeme.

Rangirali smo stavove nastavnika o stepenu utjecaja školskih faktora na odgoj i obrazovanje učenika za zaštitu životne sredine, a na osnovu aritmetičkih sredina, te dobili sljedeći redoslijed: 1. stručna osposobljenost nastavnika, 2. didaktičko-metodička osposobljenost nastavnika, 3. posjete, izleti, ekskurzije, 4. nastava, 5. društveno-korisni rad, 6. udžbenici, 7. javna i kulturna djelatnost škole, 8. odjeljenska zajednica, 9. školski ambijent, 10. slobodne aktivnosti učenika i 11. učenička štampa (Grafikon 5).

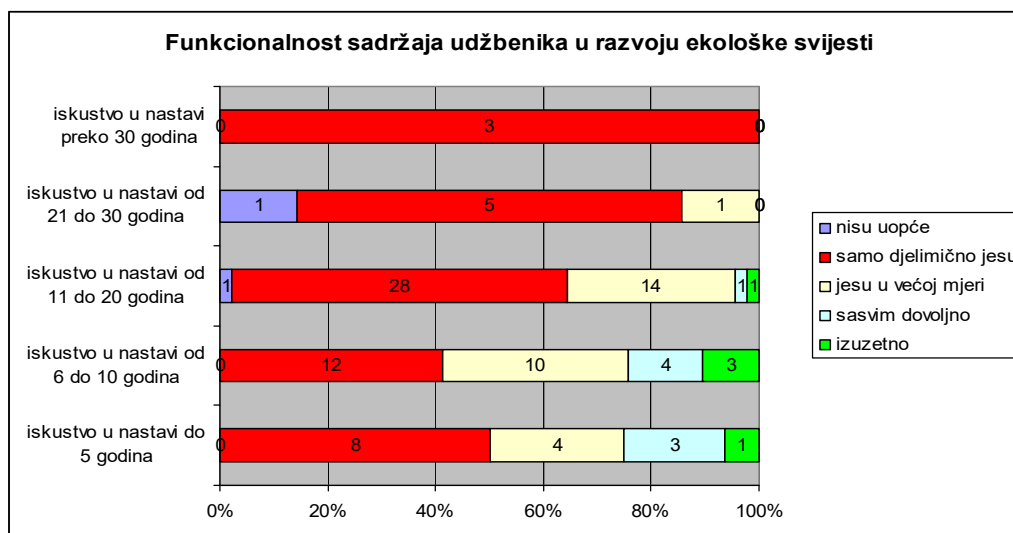

Grafikon 5. Stavovi nastavnika o nivou utjecaja školskih faktora na odgoj i obrazovanje učenika za zaštitu životne sredine

Istovremeno, interesirao nas je stav nastavnika o nivou njihove stručne osposobljenosti za obrazovnu i odgojnu funkciju na zaštiti i unapređivanju životne sredine. Samo 18% nastavnika smatra se u potpunosti osposobljenim za obrazovnu i odgojnu funkciju na zaštiti i unapređivanju životne sredine, a 54% njih se smatra osrednje stručno osposobljenim za taj proces. Zaključujemo da se u educiranju nastavnika vjeronauke nije stavio akcenat za razvoj kompetencija nastavnika za implementaciju obrazovne i odgojnu funkcije osnovnoškolske Islamske vjeronauke u zaštiti i unapređivanju životne sredine. Između ostalog, i u tome možemo pronalaziti razloge za loše stanje u adekvatnoj informiranosti mladih i njihovoj angažiranosti za brigu o životnoj sredini.

Krećući se direktnije prema istraživačkom cilju ovoga rada, interesirao nas je stav nastavnika o doprinosu osnovnoškolske Islamske vjeronauke ekološkom odgoju i obrazovanju učenika. Tako, 15% nastavnika smatra da je doprinos mali, njih 60% doprinos procjenjuje osrednjim, 23% velikim i 2% nastavnika doprinos procjenjuje veoma velikim. Dakle, nastavnici

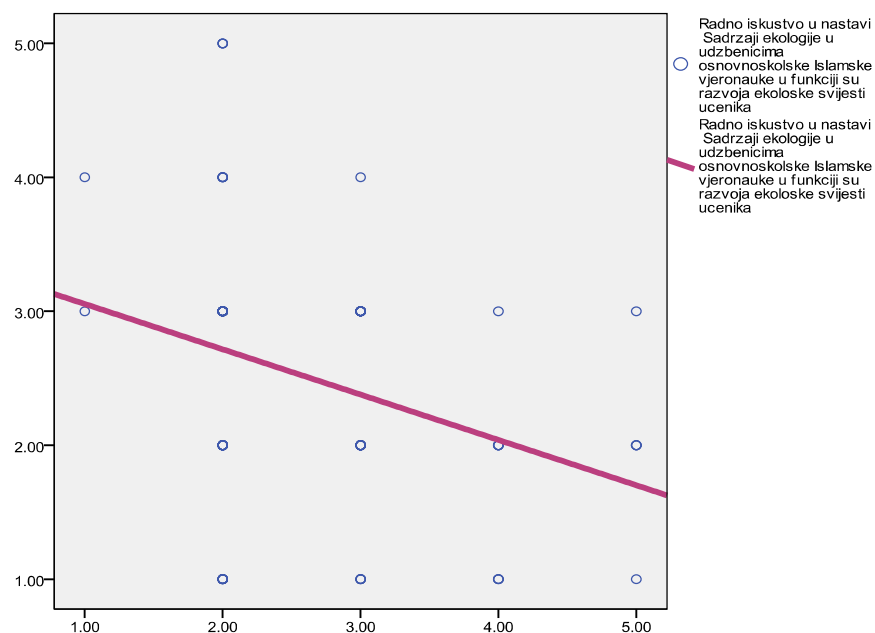
osnovnoškolske Islamske vjeronauke smatraju da sadržaji u udžbenicima nisu u dovoljnoj mjeri oblikovani tako da budu u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika.

Grafikon 6. Stavovi nastavnika o funkcionalnosti sadržaja udžbenika u razvoju ekološke svijesti

Istraživački rezultati pokazali su kako 56% nastavnika smatra da su sadržaji udžbenika samo djelimično u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika, njih 29% smatra da jesu u većoj mjeri, 8% da su sasvim dovoljno i 5% nastavnika smatra da su sadržaji udžbenika izuzetno u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika.

Rezultati istraživanja su pokazali kako postoji statistički značajna povezanost radnog iskustva nastavnika u nastavi i procjene nivoa funkcionalnosti sadržaja ekologije u udžbenicima vjeronauke u razvoju ekološke svijesti učenika (Skater dijagram 1).

Skater dijagram 1: Odnos radnog iskustva u nastavi i stava nastavnika o funkcionalnosti sadržaja ekologije u udžbenicima osnovnoškolske Islamske vjeronauke u razvoju ekološke svijesti

Iz skater dijagrama 1 vidljivo je kako porast na skali radnog iskustva prati statistički značajni pad na skali funkcionalnosti sadržaja ekologije u udžbenicima osnovnoškolske Islamske vjeronauke u razvoju ekološke svijesti. Dakle, nastavnici sa dužim radnim stažom sadržaje ekologije u udžbenicima osnovnoškolske Islamske vjeronauke u razvoju ekološke svijesti procjenjuju statistički značajno manje funkcionalnim nego nastavnici sa kraćim radnim stažom.

Tabela 1. *Korelacijska matrica odnosa procjene stepena ekološke svijesti, nivoa funkcionalnosti sadržaja, stručne sprema, radnog iskustva i nivoa na skali ekoloških vrijednosti*

	1	2	3	4	5
1	1				
2	.588**	1			
3	.054	.119	1		
4	-.262**	-.309**	-.282**	1	
5	.037	.026	-.179	-.036	1
Aritmetička sredina	2.7100	2.5800	2.6900	2.5200	7.9500
Standardna devijacija	.76930	.86667	.48607	.94794	6.57724

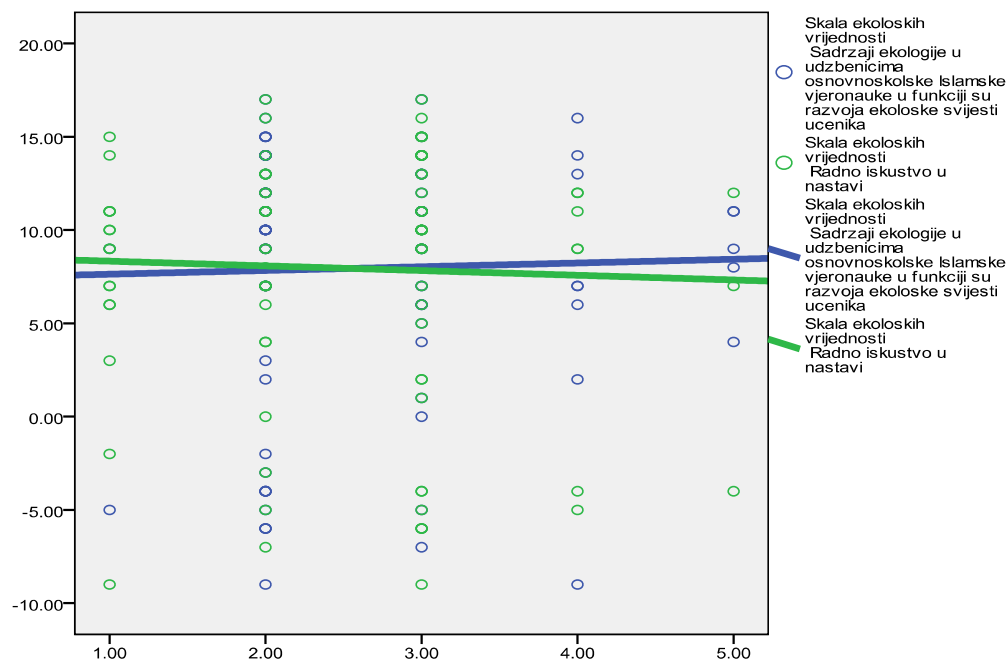
** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

VARIJABLE:

1. Procjena stepena ekološke svijesti Vaših učenika
2. Procjena nivoa funkcionalnosti sadržaja ekologije u udžbenicima osnovnoškolske Islamske vjeronauke u razvoju ekološke svijesti učenika
3. Stručna sprema nastavnika
4. Radno iskustvo u nastavi
5. Skala ekoloških vrijednosti

U okviru istraživačke baterije uvrstili smo i skalu ekoloških vrijednosti s ciljem da provjerimo da li postoji njena veza sa procjenom nivoa funkcionalnosti sadržaja udžbenika u razvoju ekološke svijesti i sa radnim iskustvom nastavnika. Rezultati istraživanja (skater dijagram 2) pokazali su kako porast na skali ekoloških vrijednosti prati i pozitivnija procjena funkcionalnosti sadržaja ekologije u udžbenicima osnovnoškolske Islamske vjeronauke u razvoju ekološke svijesti učenika, te da porast na skali radnog iskustva prati pad na skali ekoloških vrijednosti.

Iz skater dijagrama 2 je vidljivo da nastavnici koji ostvaruju veće vrijednosti na skali ekoloških vrijednosti pozitivnijom procjenjuju funkcionalnost sadržaja ekologije u udžbenicima osnovnoškolske Islamske vjeronauke u razvoju ekološke svijesti učenika, te da nastavnici sa dužim radnim iskustvom ostvaruju manje vrijednosti na skali ekoloških vrijednosti od nastavnika sa kraćim radnim iskustvom. Međutim, registrirana povezanost varijabli nije statistički značajna.

Skater dijagram 2: *Odnos vrijednosti na skali ekoloških vrijednosti i stava nastavnika o funkcionalnosti sadržaja ekologije u udžbenicima osnovnoškolske Islamske vjeronauke u razvoju ekološke svijesti i radnog iskustva u nastavi*

Iako nije statistički značajan rezultat, interesantno je da nastavnici sa kraćim radnim iskustvom pokazuju veće vrijednosti na skali ekoloških vrijednosti, te da zahvaljujući tome sadržaje ekologije u udžbenicima osnovnoškolske Islamske vjeronauke procjenjuju funkcionalnijim u razvoju ekološke svijesti učenika. Dakle, treba kod nastavnika razvijati ekološke vrijednosti i time ih učiniti senzibilnijim i kompetentnijim za kreiranje i realiziranje sadržaja ekologije u nastavi osnovnoškolske Islamske vjeronauke koji će biti u većoj mjeri u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika.

Tabela 2. *Povezanost stepena ekološke svijesti nastavnika sa procjenom ekološke svijesti učenika i funkcionalnosti sadržaja ekologije u udžbenicima osnovnoškolske Islamske vjeronauke*

ANOVA		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Kako ocjenjujete stepen ekološke svijesti Vaših učenika	Between Groups	24.176	24	1.007	2.195	.005
	Within Groups	34.414	75	.459		
	Total	58.590	99			
Sadržaji ekologije u udžbenicima osnovnoškolske Islamske vjeronauke u funkciji su razvoja ekološke svijesti učenika	Between Groups	24.040	24	1.002	1.493	.097
	Within Groups	50.320	75	.671		
	Total	74.360	99			

I na kraju, istraživački rezultati su pokazali da postoji statistički značajna povezanost stepena ekološke svijesti nastavnika sa procjenom ekološke svijesti učenika. Nastavnici koji pokazuju veći stepen ekološke svijesti u statistički značajno većoj mjeri (sig.=.005) procjenjuju i stepen ekološke svijesti kod svojih učenika (tabela 2). Možemo zaključiti da nastavnici

zahvaljujući tome bolje organiziraju nastavni proces u funkciji razvoje ekološke svijesti učenika, te postojeće sadržaje u udžbenicima u većoj mjeri usmjeravaju tako da budu u većoj mjeri u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika.

Umjesto zaključka

Rezultati istraživanja su pokazali da nastavnici osnovnoškolske Islamske vjeronauke smatraju da sadržaji u udžbenicima nisu u dovoljnoj mjeri oblikovani tako da budu u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika.

U potpunosti je odbačena hipoteza koja je glasila: "Pretpostavljamo da nastavnici Islamske vjeronauke smatraju kako su sadržaji ekologije u osnovnoškolskim udžbenicima Islamske vjeronauke u funkciji razvoja ekološke svijesti, te da podjednak značaj daju svim faktorima utjecaja i aktivnostima u školi u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika", budući da su istraživački rezultati pokazali da nastavnici smatraju da sadržaji u udžbenicima Islamske vjeronauke nisu u dovoljnoj mjeri oblikovani tako da budu u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika, te da nastavnici ne daju podjednak značaj svim faktorima utjecaja i aktivnostima u školi u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika. Naime, nastavnici smatraju da najveći utjecaj na stavove mladih prema životnoj sredini ima porodica, slijede je škola, zatim mas-mediji, vršnjaci i najmanji utjecaj ima slobodno vrijeme. S druge strane, nastavnici su školske faktore rangirali po stepenu utjecaja na odgoj i obrazovanje učenika za zaštitu životne sredine na sljedeći način: 1. stručna osposobljenost nastavnika, 2. didaktičko-metodička osposobljenost nastavnika, 3. posjete, izleti, ekskurzije, 4. nastava, 5. društveno-koristi rad, 6. udžbenici, 7. javna i kulturna djelatnost škole, 8. odjeljenska zajednica, 9. školski ambijent, 10. slobodne aktivnosti učenika i 11. učenička štampa.

Istraživački rezultati su pokazali da sadržaji u udžbenicima Islamske vjeronauke nisu u dovoljnoj mjeri oblikovani tako da budu u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika, te u prvoj reformi programa i oblikovanju novih udžbenika treba voditi računa i o tome.

Također, rezultati su potvrdili kako kod nastavnika Islamske vjeronauke treba osnažiti ekološke vrijednosti i time ih učiniti senzibilnijim i kompetentnijim za kreiranje i realiziranje sadržaja ekologije u nastavi osnovnoškolske Islamske vjeronauke koji će biti u većoj mjeri u funkciji razvoja ekološke svijesti kod učenika.

Literatura

1. Ajanović, Dž. i Stevanović, M. (1998). *Školska pedagogija*. Sarajevo: Prosvjetni list.
2. Cohen, L., Mainion, L. i Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*. Zagreb: Naklada "Slap".
3. Fajgelj, S. (2004). *Metode istraživanja ponašanja*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
4. Glasser, W. (1994). *Kvalitetna škola*. Zagreb: Educa.
5. Havelka, N. (2001). *Socijalna percepcija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
6. Henting, H. (1997). *Humana škola*. Zagreb: Educa.
7. Ivić, I., Pešikan, A. i Antić, S. (2008). *Opšti standardi kvaliteta udžbenika: vodič za dobar udžbenik*, Novi Sad: Platoneum.
8. Jovanović, B. (1998). *Škola i vaspitanje*. Jagodina: Učiteljski fakultet.
9. Kocić LJ. i Trebješanin B. (2001): *Osnovnoškolski udžbenik kao predmet razmatranja*, u: B. Trebješanin i D. Lazarević (ur.): *Savremeni osnovnoškolski udžbenik: teorijsko metodološke osnove*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, str. 13–15.

10. Laketa, N. (2008). *Tekstualne vrednosti udžbenika. Zbornik radova Učiteljskog fakulteta u Užicu br. 10.* Užice: Učiteljski fakultet, str. 51–68.
11. Malić, J. (1986). *Koncepcija savremenog udžbenika*, Zagreb: Školska knjiga.
12. Marinković, S. (1997). Udžbenici Prirode i društva, Poznavanja društva, Poznavanja prirode i vaspitanje za dečja prava. u: *Vrednosti savremenog udžbenika (I)*, međunarodni simpozijum, zbornik radova, Užice: Učiteljski fakultet, I, str. 251–264.
13. Mijatović, A. (1999): *Osnove suvremene pedagogije*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
14. Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
15. Pollard, A. (2002). *Reading to Reflective Teaching*. London, New York: Continuum.
16. Rosić, V. (2007). Deontologija učitelja – temelj pedagoške etike. U: *Deontologija učitelja*, Zbornik radova. Međunarodni i znanstveni stručni skup. Pula: Sveučilište "Jurja Dobrile" u Puli. Odjel za obrazovanje učitelja i odgojitelja, str. 21–37.
17. Slunjski, E. (2008). Osposobljavanje odgojno-obrazovne ustanove za kontinuirano usavršavanje tj. Uspostavljanje održivog razvoja, u: Uzelac, V. & Vujičić, L. (ur). *Cjeloživotno učenje i održivi razvoj*, str. 231–236, Rijeka: Učiteljski fakultet u Rijeci.
18. Šagud, M. (2006). *Odgajatelj – refleksivni praktičar*. Petrinja: Visoka učiteljska škola u Petrinji.

TEACHERS' ATTITUDES ON ECOLOGY AND FUNCTIONALITY OF ECOLOGY CONTENTS IN ELEMENTARY SCHOOL TEXTBOOKS OF ISLAMIC RELIGIOUS EDUCATION

Abstract

The research aim was to examine teachers' attitudes on ecology and to determine whether ecology contents in elementary school textbooks of Islamic religious education are in the function of developing the ecological awareness and whether teachers give an equal significance to all impact factors and activities at school in the function of developing ecological awareness of their students. The descriptive analytical survey method was used as a research method in examining the teachers' attitudes. The following research instruments were used: a survey questionnaire on ecology contents in Islamic religious education textbooks, a questionnaire for the teachers regarding ecology and a scale of ecological values (SV-3). The research sample encompassed 100 religious education teachers of different education levels, years of service and the place where they live. According to its nature, it was a target sample. The research results showed that teachers think that the contents in the Islamic religious education textbooks were not sufficiently formed so as to be in the function of developing ecological awareness of students and that teachers give equal importance to all influence factors and activities at school in the function of developing ecological awareness of their students. Teachers think that their families, followed by their schools, mass media and peers have the highest influence on young people's attitudes towards the environment, whereas free time has the least impact. Teachers ranged the school factors according to their influence degree on students' upbringing and education for environmental protection in the following way: 1. Professional competence of the teacher, 2. Didactic-methodological competence of teachers, 3. Visits, trips, excursions, 4. Classes, 5. Socially useful work, 6. Textbooks, 7. Public and cultural activities of the school, 8. Class community, 9. School ambience, 10. Students' free activities and 11. Students' press.

Key words: ecological contents, religious education textbooks, school factors of influence, ecological awareness